

BIT

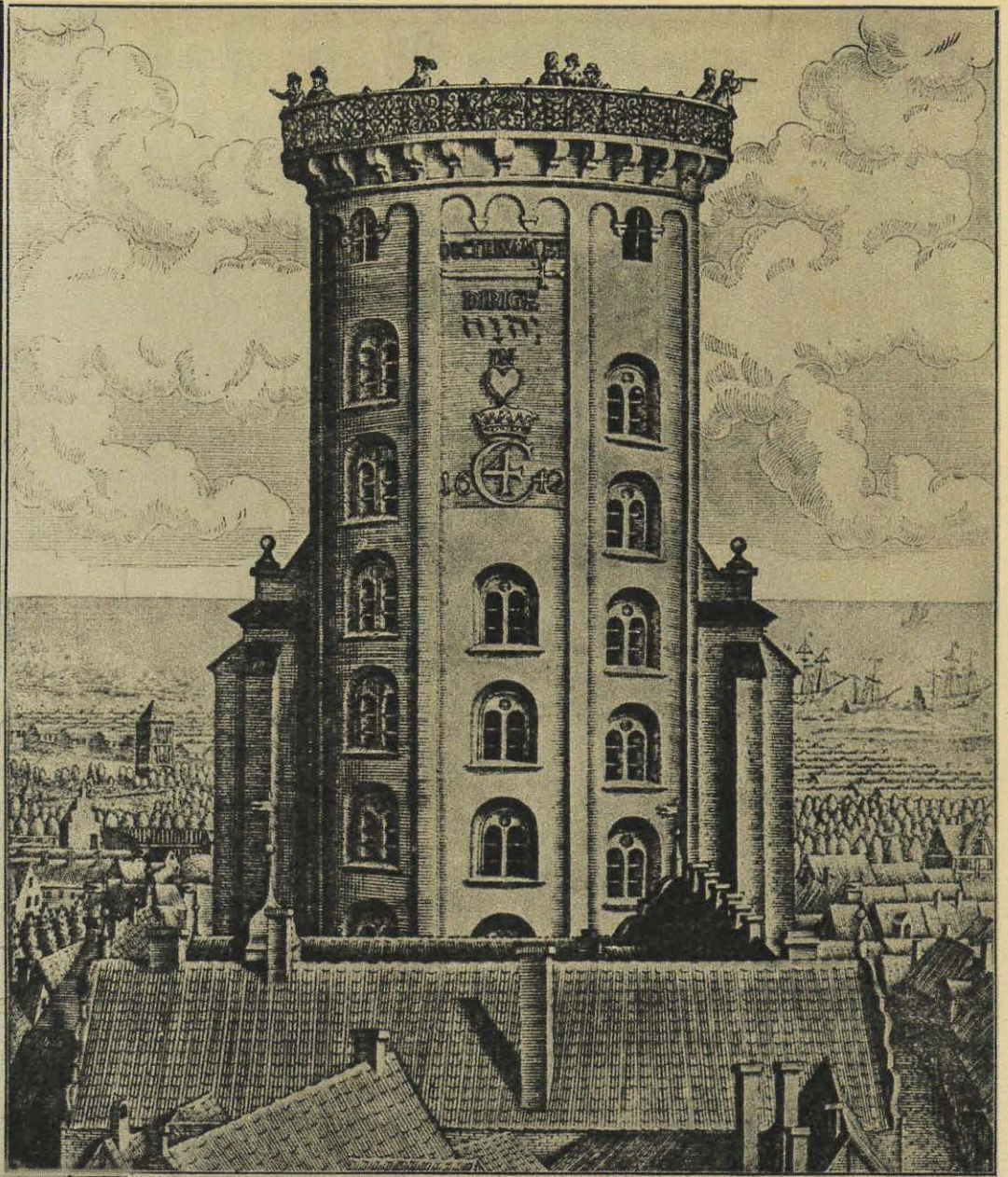
DET KGL. STJERNEBORG

Rundetaarn er det faste Punkt for ethvert Turistbesøg i København. - Det er Verdens ældste Observatorium, men mest Berømmelse og Folkeyndest har det vundet som Udsigtstaarn. Fra dets Top ser vi indensfor tre Aarhundreders Horisont baade Christian den Fjerdes og Christian den Tiendes Hovedstad.

KOBBERSTIKKEREN HANS GREYSS udførte 1646 det første Prospekt af „Turrus fortissima“, den Gang med Andtydning af Trinitatis Kirkens ufuldendte Gavlv, og gentog det 1657 med de færdige Mure. Se herunder, hvordan Barokportalen, signeret af Frederik den Tredie og Sophie Amalie, er placeret skævt paa Rundetaarn. →

STRUENSEE indførte det første danske Tidssignal, givet fra Rundetaarn, i 1772. Det blev senere fortsat fra Nikolaj Taarn og sidst fra Silopakhuset i Frihavnen. Nu er det erstattet af Frk. Dut i Radioen. Før Peter den Store kørte Christian den Femte i Karet op gennem Rundetaarn.

CHRISTIAN DEN FJERDE

STRUENSEE

CHRISTIAN DEN FEMTE

TEKST: CARSTEN NIELSEN — FOTO: SVEN GJØRLING

1641 — for 300 Aar siden — var Søndagens Samtaleemne og Fællesmaalet for Borgernes Spadseretur i København det endnu ufuldendte, af Højde og Vælde mageløse Kæmpetaarn overfor Regensen, som Kongen lod bygge til sine Astronomer. Saadan som vi ser det øverst til venstre, naturligvis uden den gyldne Indskrift, der først blev opsat Aaret efter, og enkelte andre Detailler, som Vinduerne Jernstænger og Pudset mellem Pilastrene, der er langt yngre, saadan drog det Godtfolks Øjne mod en svimlende Himmelhøjde. Empire State Building i New York har næppe fremkaldt saa mange Suk af Forundring og Betagelse, som i sin Tid Kong Christians astronomiske Taarn i København. Og Borgerne har vel tænkt, at Videnskabens udvalgte fra dets øverste, sfæriske Platform lige under Solen kunde komme i direkte Berøring med Himlens smukke og betydningsfulde Stjerner. Men allerede saa nyt, saa genialt og straalende, havde den første Sorg kastet sin kolde Skygge over dets lyse Mure af „Muffer“ fra Hr. Dingklage i Emden til 3 Rigsdaler pr. 1000 Stykker. Dets kunstfærdige Arkitekt, Hans Steenwinkel den Yngre, døde to Aar inden dette prægtige Søndagssyn af 1641, som aabenbarede hans Tankes Kraft og Format. Værket var ført videre af Leenart Blasiusz. Kritisk og aarvaagent fulgte Kongen Byggeriet, fra de første Kampesten til Fundamentet blev plukket ud af Nørrevold, senere erstattet med Tømmeret fra nedrevne Huse paa Trinitatis Grunde, og til Fuldendelsen. Og selv ridsede han en Dag paa Tøjhuset Skitsen til Observatoriets Indretning, nøje kopieret efter Stjerneborg paa Hven med fem smaa Instrumenthuse forsænket i Platformens Gulv.

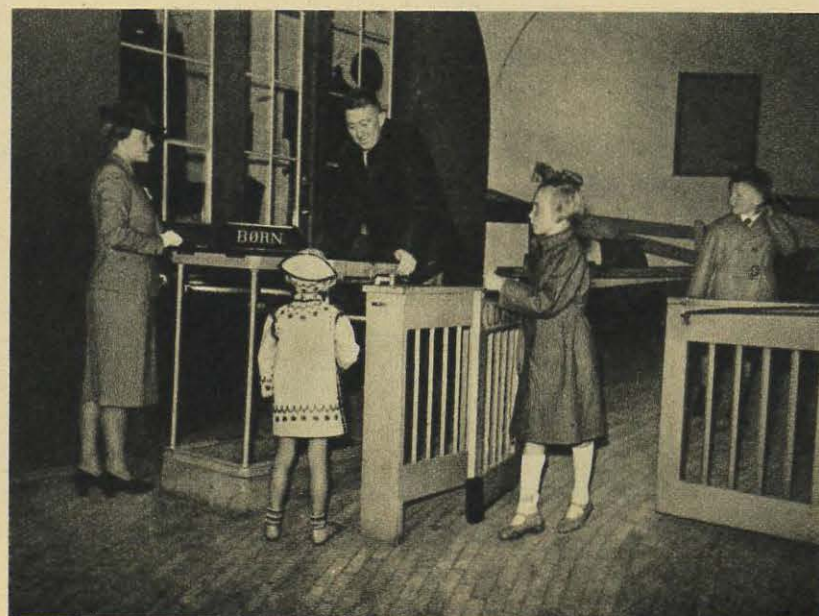
LØFT MIG OP, du gamle, rare Rundetaarn, saa jeg kan se din By! Og det klukker af ivrige Børnefødder inden i dets Sneglemave, og det kvidrer af frydeskingre Børnестemmer fra dets brede Top, hvor Solen brænder i Trægulvet lige under det højenblaa Himmelhoft. For Kongens Stjerneborg er en lun og forstandig Børneven, som lærer sine smaa Gæster, og helst dem ude fra Landet, hvad en stor By er for et Eventyr.

←

OG DET HAR OGSAA GODTÈR at byde paa, serveret i et vældigt Bolcheglas, og Jomfruen derinde er maaske hende, der lyser om Aftenen paa Himlen. Men den Bod var ikke blandt de fem astronomiske Huse, som Christian den Fjerde byggede paa Toppen.

16,000 VOKSNE OG BØRN om Aaret lægger henholdsvis en Femogtyveøre og en Tiøre paa Tælleapparatet hos Opsynsmand Chr. Dalby. Og af sin gode Indtægt har Taarnet sparet sammen til den ydre Restaurering, der nu forestaar.

↓

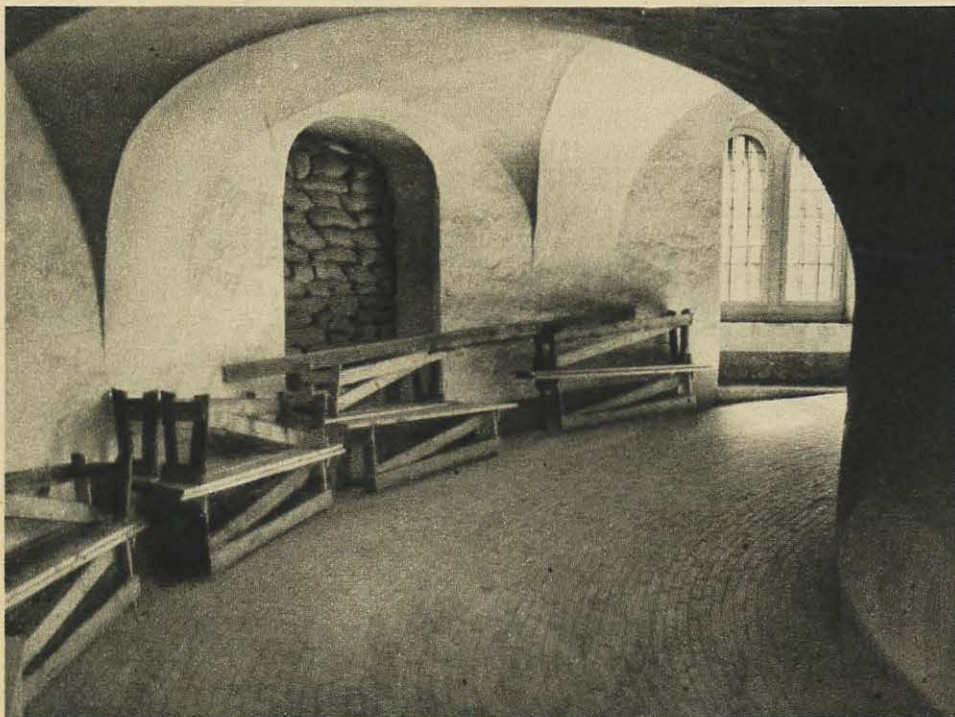
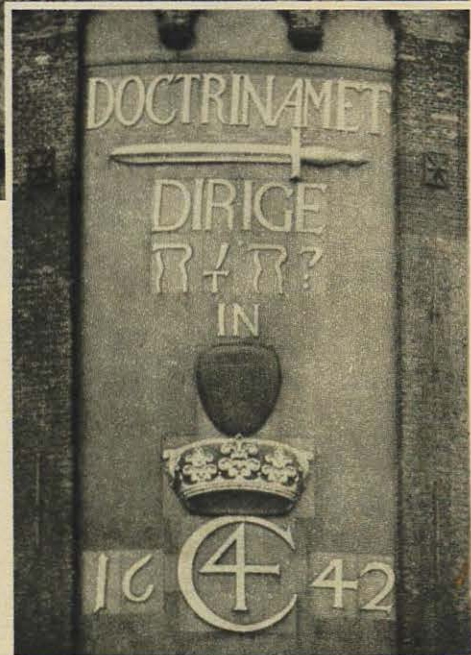

HR. AUGUST NIELSEN har i Det kongelige københavnske Stjerneborgs Historie rimeligt Krav paa en Plads ved Siden af Hans Majestæt Czar Peter. For han har udført den mærkeligste trafikale Bedrift inden for dets halvanden Meter svære Mure ved at styrte paa Hovedet 84 Fod ned gennem Sneglegangens lodrette og lukkede Akse, den indvendige Cylinder, hvis Hulrums Bredder er snævrere end Murenes Tykkelse. Det gjorde han den 27. Juni 1880 i sin Alders tolvte Aar, da han var Kordreng i Trinitatis, og mod Forventning blev han fundet uskadt levende i Cylinderens Bund, hvor et hastigt udhugget Hul endnu markeres af en lille Dør. Blødt og delvis smertefrit var han landet paa fjedrende Aske og Alfald fra Biblioteksbranden i 1728. For faa Aar siden døde han som pensioneret Skibsmekaniker i Nyboder. Hvis han havde haft Tid til at gøre Observationer undervejs, vilde han have konstateret, at Rundetaarn er skævt, hældende henved 30 Centimeter frem over Købmagergade, og at de to Cirkler, Grundfladen og Topfladen, er lige saa uens, skønt de gælder for det samme, som en Tørrer og et Frimærke. Den nedre er geometrisk korrekt, men den anden er „ikke rigtig rund“. Maaske en Følge af Arkitektskiftet under Opførelsen.

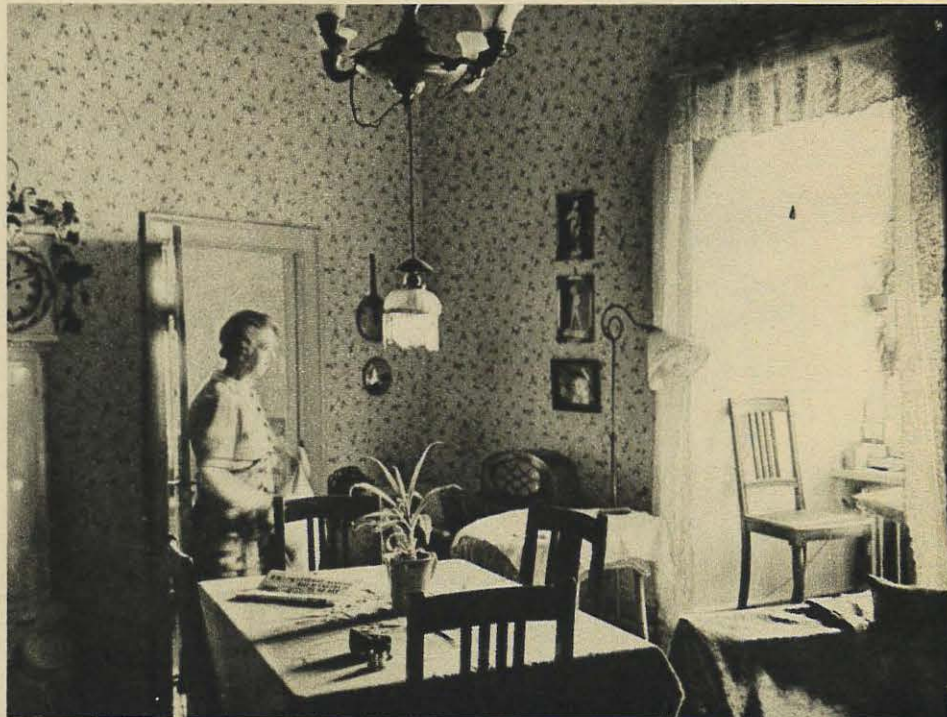

1861 FLYTTEDE vor officielle Astronomi fra Rundetaarn til Universitetsobservatoriet paa Østervold. Men 1929 genopstod i moderne Kuppelskikkelse det historiske Stjerneborg som kommunalt Folke- og Skoleobservatorium.

CHR. 4. DIGTEDE og tegnede selv paa et Stykke Pap, hvis Bagside er økonomisk udnyttet til Konstruktionen af et Krigsskib, den gaadefulde gyldne Indskrift af latinske og hebraiske Tal og Bogstaver: Styr Lærdommen og Retfærdigheden, Gud, i den kronede Kong Christian den Fjerdens Hjerter.

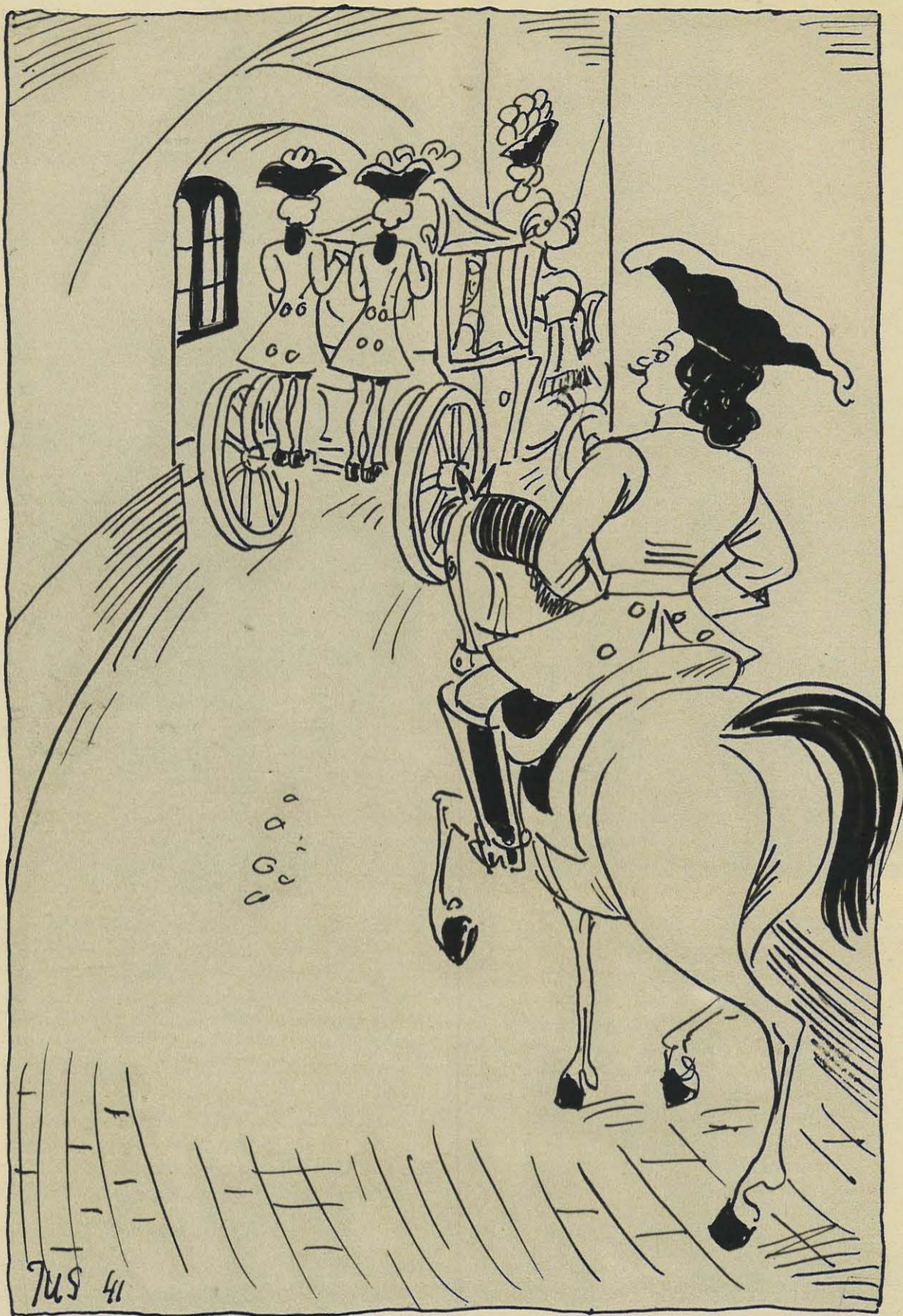
SNEGLEGANGENS NEDERSTE VINDINGER tjener nu som Tilflugtsrum med Plads til 600. Bænke med skæve Ben, tilpasset Skraagulvet, ved Væggen.

OPSYNSMANDENS høje Lejlighed med pyntelige Stuer og delvis Komfort og navnlig med overdaadige Udsigter til Sydøst, Holmen, Amager og Øresund.

B. I. T. PRÆSENTERER det første Billede af Czar Peter den Stores berømte Ridetur i Rundetaarn 1716, „hvilken samme Reyse hans Gemahlinde ey frygtede at gjøre i en Caret med sex Heste for“. Udført til denne Lejlighed af det runde Lunes Mester Herluf Jensenius. Forrest kører Czarinaen i Guld-kareten med det fyldige Forspand og bagved rider Czaren. Senere er lignende Præstationer udført af Kunstcyklistler og omkring sidste Aarhundredskifte af en tysk Automobilpioner, Ingeniør Lorentzen. →

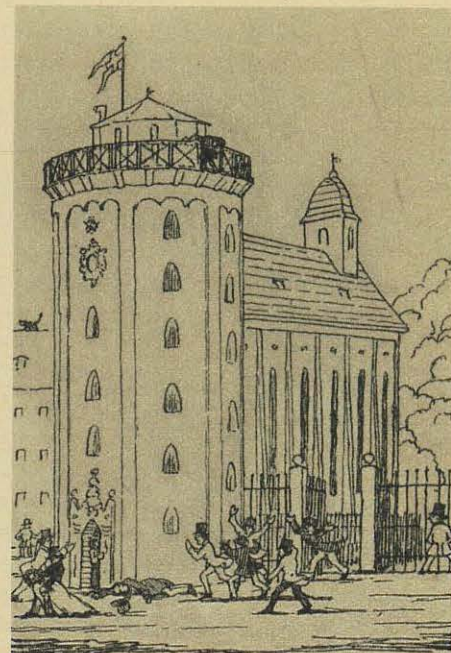
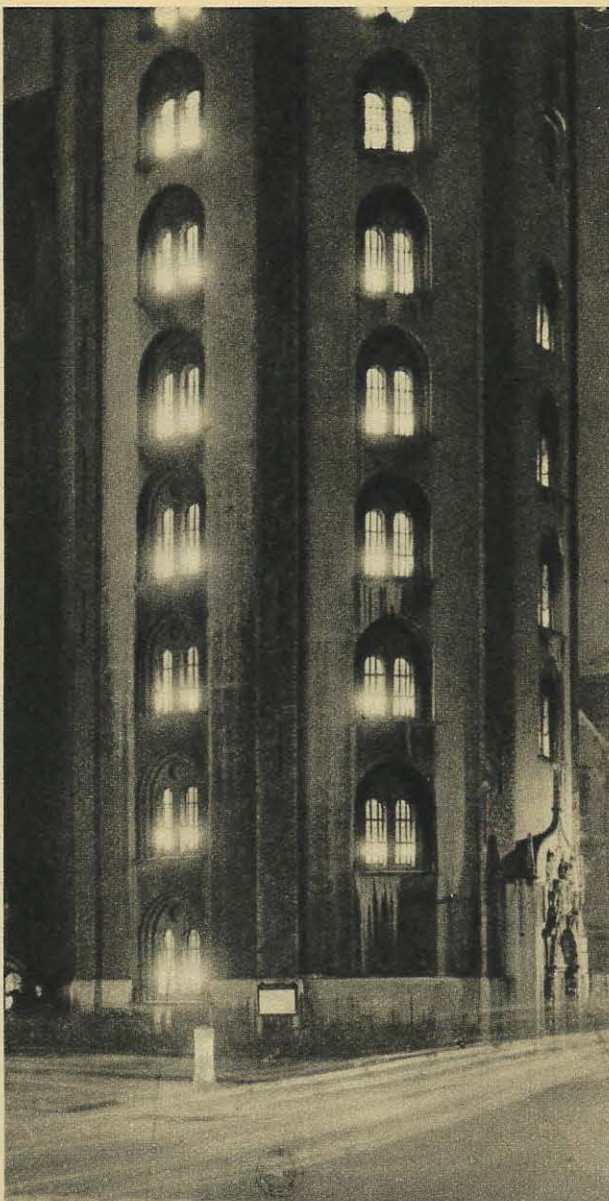
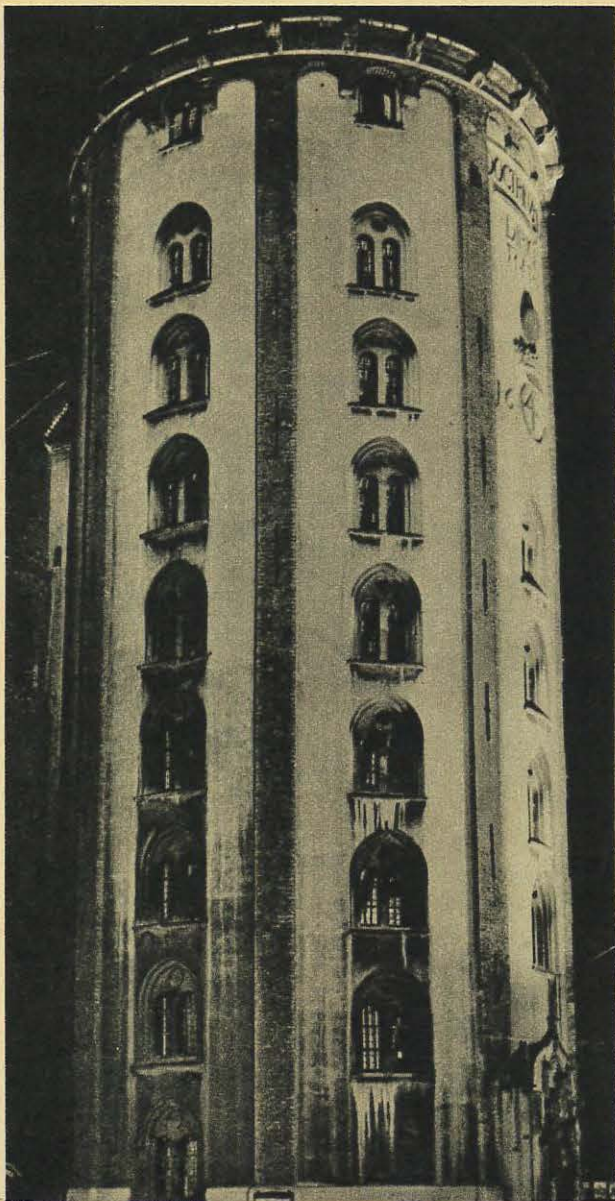
OVERLEVERINGEN SIGER om Stenen lige inden for Porten, at paa den stod Kongen, naar han udbetalte Lønninger til Stjerneborgs Stab og Funktionærer. Observatoriets første Direktør var Univeritetets første Professor i Astronomi Christian Sørensen Longomontanus, Tycho Brahes sympatiske Elev. Men dets Glansperiode blev Ole Rømers glimrende Direktion fra 1685 til 1710. I det 18. Aarhundrede gik Taarnet i Arv fra Slægtled til Slægtled indenfor Dynastiet Horrebøw. ↓

ET GLIMT af Kustode Harald Mortensens fortjenstfulde og enestaaende astronomisk-historiske Samling, som han har anlagt for Københavns Kommune.

OPSYNSMANDENS LOGE bag Tælleapparatet ved Indgangen er forsynet med Telefon og elektrisk Varme, som kan præstere 11 Grader.

DET TRINDE OG RUNDE er Humørets Skikkelse, det faar os umiddelbart til at smile og til at indstille os paa noget godmodigt og gemytligt. I vore Dages Øjne er Rundetaarn frem for alt den typiske Københavner, bred og sat og morsom, uden skarpe Kanter, men heller ikke til at skubbe af Vejen, og alligevel nem at komme om ved. Det vilde uden Tvivl vinde Førsteprisen i en Konkurrence om, hvilket af de berømte, skønne Taarne, der er det populæreste. Blot Navnet nævnes, vækkes straks Forventningen om noget lystigt . . . Rundetaarn . . . se, saa gibber det i Smilebaandet. Det er noget, vi har imellem os, noget hjemligt, lyst og mindeligt. Ingen Københavner har saa ofte som Rundetaarn været Model for humoristiske Paafund, og det mest klassiske og det uforglemmeligste iblandt dem er Fritz Jürgensens Tegning. En Mand er faldet ned paa Købmagergade, hvor Folk strømmer stakaandet til og spørger ham: Gud, stødte De Dem? Men fra Christian den Fjerdes Side er det ikke ment som en Vittighed. Han vilde med det runde netop skabe Alvor, Strenghed og Monumentalitet. Taarnet ved Regentzen, som han selv kaldte det, var et værdigt og smukt Udtryk for hans bodfærdige Omvendelse fra sin Ungdoms ødsle Byggeskik. Dets Forbillede var Fæstningstaarnet Kokkenborg i Halland, en Snes Aar ældre, hvis Konstruktion menes at være inspireret af San Patrizio Brønden i Oviato, et Tilflugtsrum for Paven under politiske Uroligheder. Og samtidig med „Turris astronomica“ havde Christian den Fjerde en anden lignende, men endnu større Rundbygning under Opførelse, den aldrig fuldendte Kirke „Sankt Anna Rotunda“, beliggende bag Østervold, hvor Danmarks tekniske Højskole i disse Aar har rejst sit moderne Komplex af Laboratorier. For Renæssancens Københavner var Rundetaarn mægtigt, en Skyskraber, en forunderlig Kolos. Men allerede i Holbergs Tid var det saa vidt forsonet med Borgerne, at en Hentydning til det i „Barselstuen“ kunde vække Munterhed i Teatret. Og i Henning Kellers „Ullabella“ i Fjor udløste det dundrende Morskab, at Murer Jensen i sit Sinds bespændte Tilstand har søgt op paa Rundetaarn.

VI HAR VÆNNET OS til Mørklægningen og næsten glemt, hvordan den københavnske Aften var før. Men Rundetaarn vil minde os om det og tydeligt kalde alle de gamle Fornemmelser frem. Se herover som det fremstod kattegraat i kommunalt Projektørlys, eller festligt tændt med indvendig Glans i alle sine Vinduer.

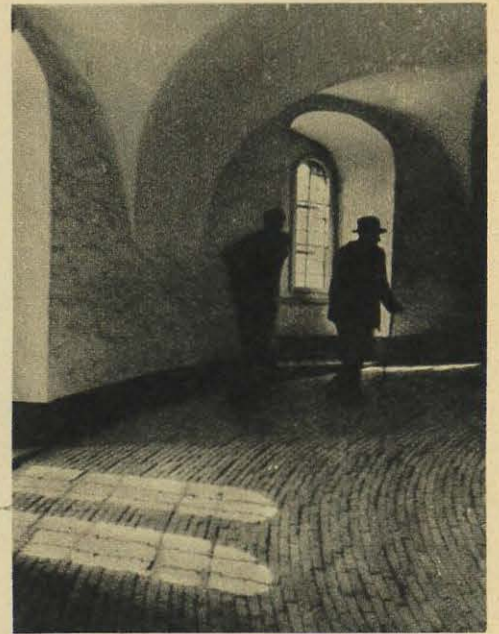
OG FRA SIT INDRE LIV mindes Rundetaarn et Bryllup i 1933, da dets forrige Opsynsmand L. Ege bortgiftede sin Datter og førte hende fra Hjemmet i øverste Etage ad Sneglegangen ned til Brudeskammen i Trinitatis Kirke. ←

1937 FEJREDE KØBENHAVN Rundetaarns Fødselsdag den 7. Juli i Anledning af 300-Aaret for Grundstensnedlæggelsen. Borgmester Kaper, som var Taarnets Formynder, gratulerede det i Spidsen for en ærværdig Deputation. ↓

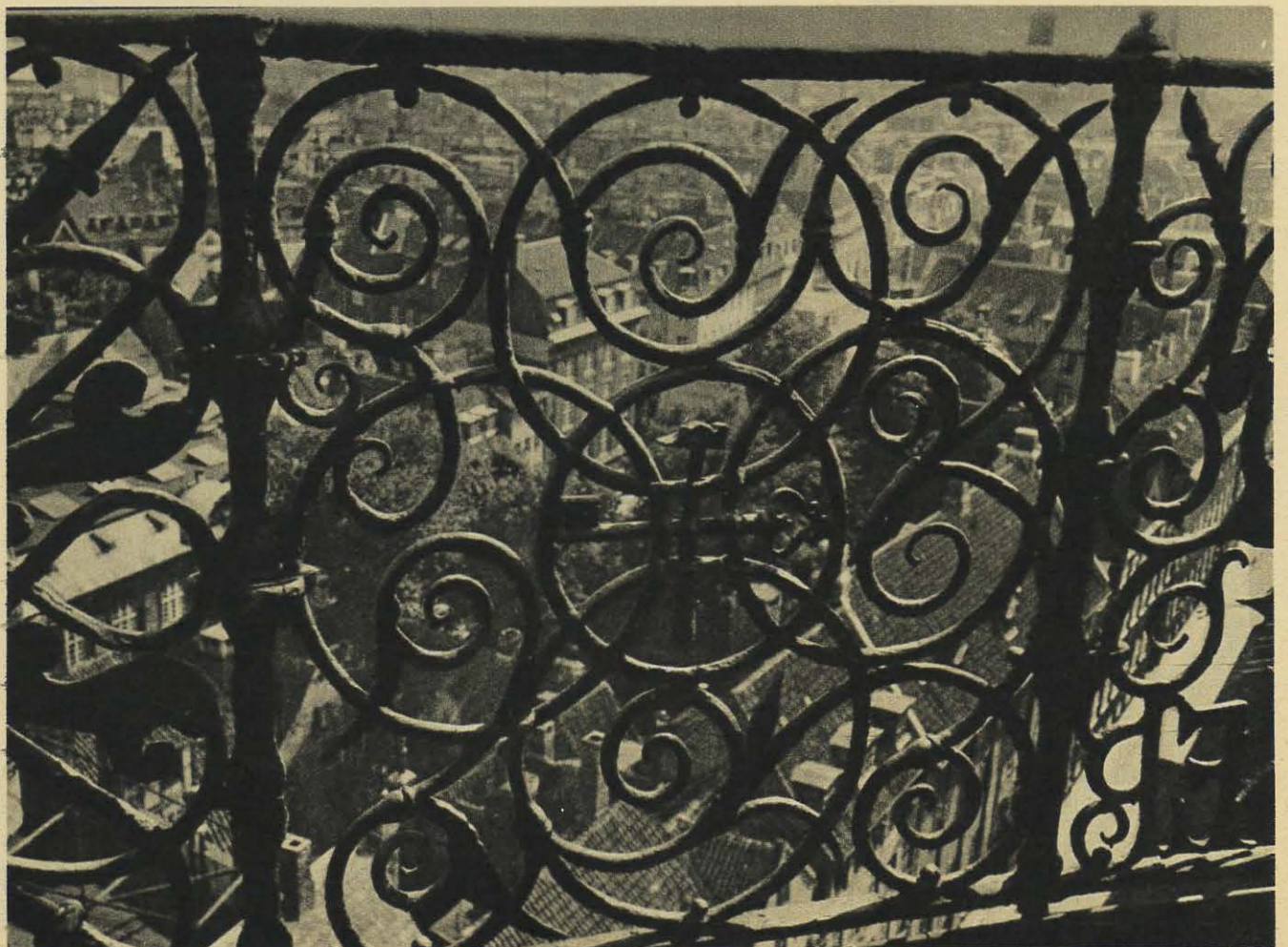
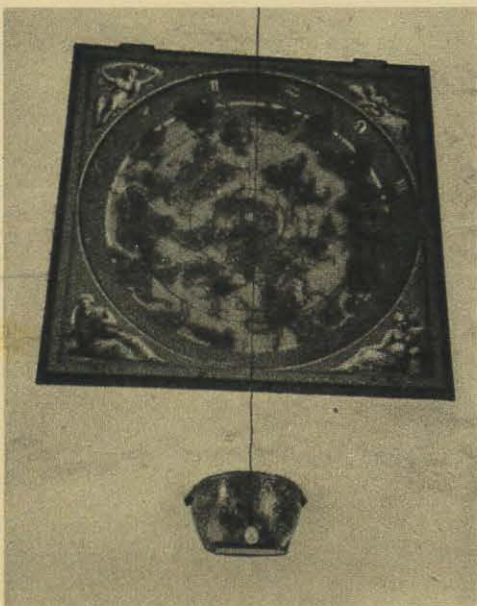
I SYV OG EN HALV Vinding drejer Sneglegangen fra Bunden til Toppen. 1921 blev dens Brolægning af kantstillede Flensborgsten fornyet, og Væggens gamle Kalklag, der var pløjet og furet af tætte Navnetræk, blev hugget af. ↓

HUNDRETTUSINDER har set gennem Sneglegangens Ruder, og mange har ikke kunnet nøjes med at aande paa dem, de har ogsaa maattet beskrive dem. Tykke Jernstænger spærrer Vinduesaabningerne i Muren for at hindre Udspring, som forekom hyppigt i Taarnets tidligere Tilværelse, og i 1880 blev det høje Gitter opsat paa Topplatformen af samme Aarsag. ←

RUNDETAARNNS SMYKKE er Caspar Finckes pragtfulde Gelænder til Platformen, 53 Meter langt og inddelt i 54 forskellige Felter. Det er signeret med Mesterens Bomærke, korslagt Nøgle og Hammer. ↓

PLANETMASKINEN øverst i Sneglegangen har Ole Rømer sindrigt konstrueret, men den blev delvis ødelagt under Københavns Brand i 1728, da Universitetsbiblioteket paa Trinitatis Kirkeloft gik op i Luer. Astronomen Peder Horrebøw rekonstruerede den og 1928 blev den istandsat af Taarnurfabrikant Bertram Larsen. Mekanisk drevet viser den Planeternes Bevægelse omkring Solen efter det kopernikanske System. ↓

DEN FORDUM kongelige Stjerneborg i København er Verdens ældste Observatorium, en direkte Fortsættelse af Tycho Brahes Uraniborg og stadig i Vigueur som kommunalt Folke- og Skoleobservatorium. Men det har vundet sin enestaaende Popularitet paa sine Egenskaber som Udsigts-taarn, og selvom andre og yngre har overfløjet det i Højden, har ingen naaet det i Folkeyndest. Det er det faste Punkt for ethvert Turistbesøg i København, enten Gæsten er fra Kina eller fra Ringkøbing, fordi det ligesom H. C. Andersen formaar at give det intime Overblik, det store Udsyn med vid Horisont, men ogsaa med hver lille Detailles Betydning. Saadan har det trofast og sympatisk tjent sin By, mens den har levet og vokset i tre Aarhundreder omkring dets Fod. Det har fristet Københavns Belejring, de store Brande, Bombardementet 1807, da Englænderne sigtede flittigt paa det, men ramte ved Siden af. Og det staar stadig midt i Byen og Tiden, en gammel, lun og erfaren Københavner, der løfter nye Generationers Børn op, saa de kan se i et Eventyrsyn baade Christian den Fjerdes og Christian den Tiendes Hovedstad. Og ligesom Borgerne ikke mere finder, at Rundetaarn er mægtigt, frygtindgydende, en Kolos, men snarere en hyggelig gammel Kammerat, lader det sig heller ikke imponere af vore Dages Begivenheder. Stjerneborg blev det højtideligt nævnt efter sit videnskabelige Forbillede paa Hven, som det efterlignede nøje i Platformens Indretning og Flademaal. Men som Danmarks Rundetaarn er det blevet Symbolet for noget i vort Hjerter, lige saa ægte følt og uudsigeligt som Tanken i dets gyldne Indskrift.

SIDEN Rundetaarn blev Tilflugtsrum, har Nøglen hængt udvendigt paa Døren, parat til i en given Situation at aabne for beskyttelsessøgende Borge-re. Men letsindige Hænder, som hverken tog deres eget eller Rundetaarns Samfundssind alvorligt, fjernede den Gang paa Gang. Saa maatte Nøglen selv søge ind i et lille Tilflugtsrum af Metal med Glasrude i og Magistratens Laksegl paa. Tidligere i sin Tilværelse har Taarnet øvet Barmhjertighed som et Slags Tilflugtsrum for pludseligt nødstedte Fodgængere. Dertil var et rigeligt Lokale i Bunden indrettet. Det har under de nuværende Forhold genoptaget sin historiske Mission. →

